

TALOUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 16/2009 vp

Hallituksen esitys laiksi vähittäiskaupan aukioloajoista

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 9 päivänä kesäkuuta 2009 lähettänyt talousvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi vähittäiskaupan aukioloajoista (HE 84/2009 vp).

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:

— lakialoitteen laiksi vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista annetun lain 2 §:n muuttamisesta (LA 44/2009 vp — Paula Sihto /kesk), joka on lähetetty valiokuntaan 4 päivänä kesäkuuta 2009.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on antanut asiasta lausunnon (TyVL 19/2009 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Ulla Karhu, työ- ja elinkeinoministeriö
- yliarkkitehti Katri Tulkki, ympäristöministeriö
- erikoistutkija Liisa Vuorio, Kilpailuvirasto
- apulaisjohtaja Riitta Jalkanen, Kuluttajavirasto
- lakiasiainjohtaja Hannu Rautiainen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry

- toimitusjohtaja Tiina Oksala, Erikoiskaupan Liitto
- toimitusjohtaja Juhani Pekkala, Kaupan Liitto
- puheenjohtaja Ann Selin, Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
- toimitusjohtaja Osmo Laine, Päivittäistavara-kauppa ry
- puheenjohtaja Jari Alanen ja toiminnanjohtaja Juha Tiuraniemi, Suomen Kauppakeskisyhdistys ry
- pääsihteeri Sinikka Turunen, Suomen Kuluttajaliitto ry
- johtaja Antti Neimala, Suomen Yrittäjät
- toimitusjohtaja Marjukka Karttunen, Yrittäjänaisten Keskusliitto ry
- varatoimitusjohtaja Pekka Huttula, Öljy- ja Kaasualan Keskusliitto ry
- tutkimusjohtaja Olavi Rantala, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- johtaja Eila Kilpiö, Kuluttajatutkimuskeskus
- erikoistutkija Heikki Taimio, Palkansaajien tutkimuslaitos PT
- vanhempi tutkija Pertti Kiuru, Helsingin kauppakorkeakoulun Pienyrityskeskus
- pääsihteeri Heikki Huttunen, Suomen Eku-meeninen Neuvosto (SEN)
- toimitusjohtaja, Erikoiskaupan Liitto ry:n puheenjohtaja Seppo Halme, Muotitalo Jokinen Oy
- toimitusjohtaja Terho Kalliokoski, Ruokakesko Oy
- kauppaneuvos Risto Pyykönen, Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta SOK.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet
— Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT

— Suomen Hiusyrittäjät ry.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki vähittäiskaupan aukioloajoista.

Esityksen pääasiallisena tavoitteena on selkeyttää vähittäiskauppojen aukioloaikaa koskevia säännöksiä, kuitenkin siten, että lähikauppojen asema turvattaisiin.

Vähittäiskaupat voisivat olla avoinna sunnuntaisin kello 12:sta kello 18:aan paitsi isänpäivän ja jouluaaton välisenä aikana kello 12:sta kello 21:een. Juhlapäivinä kauppojen olisi kuitenkin oltava kiinni.

Laki ei koskisi sellaisia päivittäistavarakauppoja, joiden vakituksessa liiketoimintakäytössä oleva myyntipinta-ala on enintään 400 neliometriä, muutoin kuin juhlapäivien osalta, jolloin näiden kauppojen tulee olla suljettuina.

Arkisin kauppojen aukioloajat olisivat nykyiset. Joului- ja juhannusaattona kaupat tulisi sulkea kello 12. Huoltoasemalta tapahtuvan kioski-

myyntiä vastaavan myynnin myyntipinta-ala voisi olla enintään 400 neliometriä.

Aukiolosäännökset koskisivat myös haja-asutusalueelle perustettavia kaupan suuryksiköitä. Nykyiseen tapaan laki sisältäisi luettelon niistä kaupan muodoista, joita laki ei koske.

Ehdotus sisältää myös säännöksen elinkeinonharjoittajan mahdollisuudesta pitää liikkeen-
sä suljettuna kauppakeskuksessa tai vastaavassa myymäläkeskittymässä ainakin yhtenä päivänä viikossa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Lakialoite

Lakialoitteessa ehdotetaan, että vähittäiskaupat sekä parturi- ja kampaamoliikkeet menevät juhannus- ja jouluaattona kiinni jo kello 12 nykyisen kello 13:n sijasta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Talousvaliokunta esittää, että lakiehdotus hyväksytään vähäisin muutoksin ja että lakialoite hylätään.

Esitys jatkaa asteittaista kauppojen aukiolon vapauttamista ja selkeyttää nykyistä sekä kuluttajien että kaupan taholta monimutkaiseksi koettua sääntelyä. Sääntelyn yksinkertaistamisen lisäksi esitys antaa aiempaa joustavammat mahdollisuudet pitää liikkeet avoinna silloin, kun se kulutuskysynnän kannalta on tarkoituksenmukaisinta. Kuluttajien tarpeet voidaan näin ottaa aiempaa paremmin huomioon. Erityisesti päivittäistavarakaupan osalta aukioloaikojen laajen-

nus tarjoaa mahdollisuuden tehostaa logistiikkapalveluja ja lisätä kustannustehokkuutta.

Hallituksen esityksessä viitataan Palvelualojen ammattiliitto PAM ry:n ja Suomen Kaupan Liiton marraskuussa 2008 tekemään sopimukseen, jossa varaudutaan lakiehdotuksen mukaisiin säädösmuutoksiin. Uuden sääntelyn myötä voimaan tulevilla sopimusmuutoksilla parannetaan kaupan alan työntekijöiden asemaa sekä luodaan kaupan ja henkilöstön toiminnalle vakaa toimintapohja.

Uuden sääntelyn vaikutuksista

Nykyisääntelyyn ehdotetut merkittävimmät muutosesitykset ovat enintään 400 m²:n suuruisten päivittäistavarakaupan myymälöiden aukiolon

vapauttaminen sääntelystä juhlapäiviä lukuun ottamatta sekä kaikkien vähittäiskauppojen sunnuntaiaukiolo-oikeuden laajentaminen.

Vähittäiskaupan piirissä työskentelee yhteensä noin 130 000 työntekijää. Aukiolosääntelyn ulkopuolelle jäävässä enintään 400 m²:n päivittäistavarakaupassa heistä työskentelee noin 13 000 työntekijää eli 10 prosenttia koko vähittäiskaupan työvoimasta. Aukiolosääntelyn poistaminen kohdistuu näin ollen suhteellisen rajalliseen työntekijämäärään. Liikkeiden aukioloa koskevan poikkeuslupamenettelyn kautta osa edellä mainituistakin työntekijöistä on jo käytännössä noudattanut laajempaa aukiolokäytäntöä. Haja-asutusalueella sijaitsevat vähittäiskaupat ovat jo nykyisen sääntelyn puitteissa vapaan aukiolon piirissä.

Sääntelyn piiriin jäävien vähittäismyymälöiden sunnuntaiaukiolo-oikeuden laajentaminen merkitsee, että kaupat voivat olla seitsemänä päivänä viikossa auki noin 38 kalenteriviikkona nykyisen noin 22 kalenteriviikon sijasta. Laissa säädettyjen juhlapyhien johdosta kaupat ovat vuosittain vähintään yhtenä päivänä viikossa kiinni noin 14 kalenteriviikkona. Esityksen mukaisesti nykyistä sunnuntaiaukioloa lyhennettäisiin lisäksi siten, että liikkeet saavat olla avoinna vain kello 12—18 välisenä aikana nykyisen kello 12—21 sijasta. Poikkeuksen muodostaa isänpäivän ja jouluaaton välinen aika, jolloin aukioloaika pysyisi nykyisellään.

Aukiolosääntelyn vaikutuksista on tehty useita selvityksiä¹. Aihetta on sivuttu myös ympäristöministeriön asettaman kaupan ja kilpailun työ-

ryhmän raportissa². Talousvaliokunta toteaa, että eri selvityksissä on saatu osin ristiriitaisia arvioita niin nykyisen sääntelyn kuin mahdollisten uusien aukiolosääntöjenkin vaikutuksista eikä niiden perusteella ole mahdollista yksiselitteisesti arvioida esitettyjen uudistusten vaikutuksia. Valiokunta painottaakin tarvetta tarkoin seurata sääntelyn vaikutuksia erityisesti vähittäiskaupan työntekijöihin, pienyrittäjiin, yhdyskuntarakenteeseen ja liikenteeseen sekä vähittäiskauppapalvelujen saatavuuteen ja esittää eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaisesti hallituksen edellytetään antavan vuoden 2012 loppuun mennessä eduskunnalle selonteon uuden sääntelyn kokonaisvaikutuksista (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Laajentuva liikkeen aukiolo saattaa edellyttää myös yhteiskunnan taholta lisätoimia. Sääntelyn vaikutuksia seurattaessa on kiinnitettävä huomiota esimerkiksi siihen, että päivähoito- ja julkisen liikenteen palvelut vastaavat työntekijöiden muuttuvia työssäoloaikoja. Pienyrittäjien työssäjaksamista voitaisiin tarvittaessa helpottaa esimerkiksi laajentamalla oikeutta ensimmäisen työntekijän palkkaukseen saatavaan tukeen tai ottamalla uudelleen käyttöön pienyrittäjien oikeus vuosilomarahaan (vrt. laki pienyrittäjien vuosilomarahasta, 408/1977).

Kauppakeskukset ja vastaavat myymäläkeskitymät

Erityisesti erikoiskaupan alan yritykset ovat arvioineet, että kauppojen aukiolo-oikeuden laajentamisella on alan kannalta negatiivisia vaikutuksia kauppakeskuksissa ja vastaavissa myymäläkeskittymissä, joissa kauppiat ovat vuokrasopimuksissaan sitoutuneet noudattamaan yhtenäisiä aukioloaikoja. Sunnuntaiaukiolo-oikeuden laajentuminen ja seitsemänpäiväisten aukioloviikkojen lisääntyminen pidentää erityisesti pienyrittäjien työviikkoa ja saattaa edellyttää yrityksen pitämistä auki silloinkin, kun se ei ole vähäisten asiakasmäärien vuoksi taloudellisesti kannattavaa. Toisaalta kauppakeskusten osalta

¹ Esimerkiksi "Vähittäiskaupan vaihtoehtoisien aukiolosäännösten vaikutukset kuluttajille, kaupan työntekijöille sekä liikenteelle ja ympäristölle" Kuluttajatutkimuskeskus 1.10.2008, "Vähittäiskaupan aukiolosäännösten selkeyttäminen ja mahdollisten muutosten vaikutukset kauppaan" Helsingin kauppa- ja korkeakoulu — HSE Pienyrityskeskus — LTT-tutkimuspalvelu 1.10.2008, "Kauppojen aukiolon laajentamisen työllisyysvaikutukset" Palkansaajien tutkimuslaitos / Heikki Taimio 10.4.2008, "Kaupan sunnuntaiaukioloajat" Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita N:o 108 marraskuu 2008 ja "Kauppojen aukiolotutkimus" TNS Gallup syyskuu 2008

² Ympäristöministeriön raportteja 26/2007

on tuotu esille, että yhtenäinen aukiolokäytäntö on olennainen osa kauppakeskuskonseptia.

Näitä tilanteita pyritään kohtuullistamaan esityksen 4 §:ssä. Säännöksen mukaisesti elinkeinonharjoittajaa ei voida velvoittaa pitämään kauppakeskuksessa tai vastaavassa myymäläkeskittymässä sijaitsevaa liikettään avoinna kaikkina viikonpäivinä. Säännöksen tavoitteena on taata lähinnä pienille vähittäiselinkeinonharjoittajille ainakin yksi sopijapuolten erikseen sopima vapaapäivä viikossa. Kyse ei ole absoluuttisesta sopimusvapauden rajoittamisesta, vaan suojan tarvetta tulee arvioida tapauskohtaisesti. Todistustaakka on liiketilan tarjoajalla.

Koska 4 §:n sääntely kattaa hyvin erilaisia tilanteita, joita ei täysin voida ennakoida, on säännös jouduttu kirjoittamaan suhteellisen yleiseen muotoon. Säännös täsmentää aukiolosääntelyyn liittyvän yksittäisen kysymyksen osalta nk. yrittäjän suojalakia (laki elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä, 1062/1993), joka yrittäjien välisten sopimussuhteiden kohtuullistamista koskevana yleislakina turvaa heikommissa asemassa olevaa elinkeinonharjoittajaa. Yrittäjän suojalaki puolestaan täsmentää nk. oikeustoimilain (laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista, 228/1929) 36 §:ää, jonka mukaisesti oikeustoimen ehtoa, joka on kohtuuton tai jonka soveltaminen johtaa kohtuuttomuuteen, voidaan sovitella tai jättää se huomioon ottamatta. Kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat.

Talousvaliokunta painottaa, että 4 §:ää tulee soveltaa samassa hengessä kuin yrittäjän suojalakia ja oikeustoimilakia eli sopimussuhteen heikompa osapuolta suojaten ja tapauskohtaista harkintaa käyttäen. Kokonaisharkintaa tehtäessä tulee hallituksen esityksessä mainittujen seikkojen ohella kiinnittää huomiota viikon seitsemännestä aukiolopäivästä yksittäiselle elinkeinonharjoittajalle mahdollisesti aiheutuviin kannattavuusongelmiin. Elinkeinonharjoittajan käsitettä on tulkittava yrittäjän suojalain tapaan laajasti siten, että käsitteellä tarkoitetaan henkilöä tai oikeushenkilöä, joka ammattimaisesti pitää kaupan, ostaa tai myy tai muutoin vastiketta vastaan hankkii tai luovuttaa tavaroita tai palvel-

luksia. Talousvaliokunta esittää, että 4 §:n 1 momenttia täsmennetään lisäämällä säännökseen taloudellisten kannattavuusvaikutusten huomioonottaminen kokonaisharkintaa tehtäessä (*Valiokunnan muutosehdotukset*).

Lakiehdotuksen 4 §:n 2 momentin mukaan 1 momentin vastainen sopimus tai muu siihen rinnastettava järjestely on elinkeinonharjoittajaa kohtaan tehoton. Valiokunta esittää, että 4 §:n 2 momenttia täsmennetään siten, että pykälän 1 momentin vastainen sopimusehto tai muu vastaava järjestely johtaa vain asianomaisen sopimusehdon tai järjestelyn tehottomuuteen (*Valiokunnan muutosehdotukset*).

Kauppapalvelujen turvaaminen

Kauppapalvelujen saatavuus on turvattava niin kaupunkiympäristössä kuin haja-asutusalueella. Tässä suhteessa kaavoitus on ensisijaisessa asemassa. Valiokunta on kiinnittänyt tähän kysymykseen huomiota mm. valtioneuvoston vähittäiskaupan rakennetta, muutoksia ja kaupan erityiskysymyksiä koskevasta selonteosta antamassaan mietinnössä (TaVM 17/2006 vp). Maankäyttöratkaisuilla on suuri merkitys kuntien keskustojen palvelutarjonnan ohjaamisessa. Tätä koskevassa päätöksenteossa on yhdyskuntarakenteen ohjaamisen ohella otettava huomioon myös asiakkaiden tarpeet ja kilpailun toimivuuden turvaaminen.

Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota kyläkauppojen toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen. Valiokunta katsoo, että haja-asutusalueiden kyläkauppojen investointituki on osoittautunut tässä suhteessa toimivaksi tukimuodoksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että haja-asutusalueen vähittäiskaupan investointitukeen varataan riittävät määrärahat. Tämän ohella on tarpeen mm. edelleen kehittää kyläkauppoja monialapalvelupisteiksi, joissa päivittäistavarapalvelujen lisäksi on tarjolla esimerkiksi posti- ja apteekkipalveluja (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Tehdyt selvitykset antavat viitteitä siitä, että aukioloaikojen vapauttaminen saattaa osaltaan edistää kaupan keskittymistä. Valiokunta pitää tärkeänä, että tämänkaltaisiin kaupan alan kil-

pailukysymyksiin kiinnitetään huomiota parhaillaan vireillä olevaa kilpailulainsäädännön kokonaisuudistusta valmisteltaessa.

Parturi- ja kampaamoalan aukioloajat

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että parturi- ja kampaamoliikkeet jätetään lain soveltamisalan ulkopuolelle, jolloin ne, kuten muutkin palvelualaa harjoittavat liikkeet, voivat olla avoimina sopivaksi katsominaan aikoina.

Sekä hiusalan yrittäjät että työntekijät ovat esittäneet, että ala säilyisi edelleen aukiolosääntelyn piirissä. Myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa lausunnossaan, että hallituksen esityksessä ehdotettu sääntely saattaa vaikuttaa kielteisesti alan kilpailuasetelmaan, työn säännöllisyyteen ja työturvallisuuteen, ja esittää harkittavaksi, että hiusalan yritykset säilytetään sääntelyn piirissä.

Talousvaliokunta pitää esitystä perusteltuna ja esittää, että parturi- ja kampaamoliikkeet säilytetään nykyiseen tapaan aukiolosääntelyn piirissä ja että lakiehdotuksen nimikettä sekä 1—4 §:ää muutetaan vastaavasti (*Valiokunnan muutosehdotukset*).

Voimaantulo

Esityksen mukaan lakiehdotus on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Työelä-

mä- ja tasa-arvovaliokunnan tapaan talousvaliokunta pitää tärkeänä, että laki saatetaan voimaan 1.12.2009 lukien.

Aloite

Valiokunnan puoltama lakiehdotus on sisällöltään lakialoitteen mukainen.

Koska lakialoitteessa esitetään muutettavaksi voimassa olevaa lakia, joka lakiehdotuksessa esitetään kumottavaksi, valiokunta esittää, että lakialoite hylätään säädösteknisestä syystä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella talousvaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin sellaisenaan paitsi nimike ja 1—4 § muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset),

että lakialoite LA 44/2009 vp hylätään ja

että hyväksytään kaksi lausumaa (Valiokunnan lausumaehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista

1 §

Soveltamisala ja aukioloajat

Ammattimaista vähittäiskauppaa sekä parturi- ja kampaamoliikettä saa harjoittaa, jollei tässä laissa toisin säädetä, arkipäivänä kello 7:n ja 21:n välisenä aikana, paitsi lauantaina kello 7:n ja 18:n välisenä aikana.

Sunnuntaina ammattimaista vähittäiskauppaa sekä parturi- ja kampaamoliikettä saa harjoittaa, jollei tässä laissa toisin säädetä, kello 12:n ja 18:n välisenä aikana. Marras- ja joulukuussa isänpäivän ja jouluaaton välisenä aikana vähittäiskauppaa sekä parturi- ja kampaamoliikettä saa kuitenkin sunnuntaina harjoittaa kello 12:n ja 21:n välisenä aikana.

2 §

Juhlapäivien aukioloajat

Ammattimaista vähittäiskauppaa tai parturi- ja kampaamoliikettä ei saa harjoittaa kirkollisena juhlapäivänä, vapunpäivänä, äitienpäivänä, isänpäivänä eikä itsenäisyyspäivänä eikä kello 18:n jälkeen uudenvuodenaattona ja vapun aattona eikä kello 12:n jälkeen jouluaattona ja juhannusaattona.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

3 §

Poikkeusluvut

Lääninhallitus voi erityisestä syystä sallia ammattimaisen vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen harjoittamisen muinakin kuin 1 ja 2 §:ssä säädettyinä aikoina. Erityisenä syynä pidetään liikkeen sijaintiin, matkailuun, yleisötapahtumaan tai vastaavaan tilanteeseen liittyvää tekijää, joka vaikuttaa palvelujen kysyntään. Lupa voidaan myöntää joko määräajaksi tai toistaiseksi.

(2 mom. kuten HE)

4 §

Elinkeinonharjoittajan oikeus pitää liikkeensä suljettuna

Elinkeinonharjoittajaa ei saa sopimuksella tai siihen rinnastettavalla järjestelyllä velvoittaa pi-

tämään kauppakeskuksessa tai vastaavassa myymäläkeskittymässä sijaitsevaa vähittäiskauppaa tai parturi- ja kampaamoliikettään avoinna kaikkina viikonpäivinä, ellei liikkeen avoinna pitämisen voida osoittaa olevan kauppakeskuksen tai vastaavan myymäläkeskittymän kannalta välttämätöntä ja elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminnan laatu, laajuus, kannattavuus ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohtuullista.

Edellä 1 momentin vastainen sopimusehto tai muu siihen rinnastettava järjestely on elinkeinonharjoittajaa kohtaan tehoton.

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa vuoden 2012 loppuun mennessä eduskunnalle selonteon kauppojen aukiolon laajentamisen vaikutuksista. Selonteossa tulee kiinnittää huomiota muun muassa sääntelyn vaikutuksiin kaupan alan työntekijöihin ja yrittäjiin sekä henkilöstön turvallisuuteen, lasten päivähoitoon, työmatkaliikenteeseen, yksityisyrittäjien ensimmäisen työntekijän palkkaukseen ja lomaetuuden toteuttamiseen, haja-asutusalueen palvelujen saatavuuteen sekä kaupan rakenteeseen pienyrittäjien edut huomioon ottaen.
2. Eduskunta edellyttää, että hallitus varaa riittävät määrärahat haja-asutusalueen kyläkaupan investointitukeen.

Helsingissä 5 päivänä marraskuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jouko Skinnari /sd	Päivi Lipponen /sd
vpj.	Antti Rantakangas /kesk	Marjo Matikainen-Kallström /kok
jäs.	Hannu Hoskonen /kesk	Petteri Orpo /kok
	Harri Jaskari /kok	Sirpa Paatero /sd (osittain)
	Anne Kalmari /kesk (osittain)	Oras Tynkkynen /vihr (osittain)
	Matti Kangas /vas	Markku Uusipaavalniemi /kesk (osittain)
	Toimi Kankaanniemi /kd	Ulla-Maj Wideroos /r
	Miapetra Kumpula-Natri /sd	
	Jouko Laxell /kok	vjäs. Sampsa Kataja /kok (osittain)
	Eero Lehti /kok (osittain)	Antti Vuolanne /sd (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuula Kulovesi.

VASTALAUSE

Perustelut

Vähittäiskauppojen aukioloajan vapauttaminen ja laajentaminen on periaatteellinen ja merkittävä muutos yhteiskunnassa. Lainsäädännöllä ei tulisi edistää siirtymistä kohti "24/7" eli ympäri vuorokauden, viikon ja vuoden auki olevaa kulusyhteiskuntaa, jossa entistä enemmän toiminnot sijoittuvat iltaan, yöhön ja viikonloppuun.

Vähittäiskaupan piirissä työskentelee 140 000 ihmistä. Alle 400 m²:n eli jopa ympäri vuorokauden vapaan aukiolon piiriin kuuluvissa päivittäistavarakaupoissa heitä työskentelee 13 000. Kaupan alalla kaikkiaan työskentelee 230 000 ihmistä. Lisäksi kauppojen aukiolo vaikuttaa tietysti kuluttajiin, mutta suoraan myös useisiin muihin ammattiryhmiin kaupan yhteydessä, kuten mm. siivoojiin, laitoshuoltajiin, varastotyöntekijöihin, vartijoihin, jätteenkäsittelyketjuun, kuljetuksiin sekä välillisesti esimerkiksi päiväkotien henkilökuntaan ja julkisen liikenteen kuljettajiin.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta korostaa lausunnossaan, että kaupan aukiolon vapauttaminen ja laajentaminen vaikuttavat laajasti työssä jaksamiseen, työturvallisuuteen ja työn ja perheen yhteensovittamiseen. Kauppojen aukiolot vaikuttavat merkittävästi ihmisten työn ja vapaa-ajan rytmittymiseen. Lausunnossaan valiokunta piti tärkeänä, että perheillä on jatkossakin säännöllisesti ja tarpeeksi usein mahdollisuus yhteisen vapaapäivän viettämiseen.

Parturi- ja kampaamoliikkeet kuuluvat nykyisen aukiolosääntelyn piiriin. Hallituksen esitys olisi siirtänyt ne lain ulkopuolelle tällä lailla. Onneksi talousvaliokunta yksimielisesti esittää, ettei näin tehdä, vaan alan työntekijöiden ja työnantajien edustamien järjestöjen toiveen mukaisesti ne pysyvät lain parissa.

Esitys vauhdittaa kaupan keskittymistä ja lähikauppaverkoston supistumista

Päivittäistavarakauppa on Suomessa erittäin keskittynyttä, lähes 80 prosenttia markkinoista on kahden suurimman ryhmittymän hallussa. Suomen päivittäistavarakauppa on Euroopan keskittyneintä. Mm. Kilpailuvirasto on huolissaan oligopolirakenteesta, ja sillä nähdään tutkimuksissa olevan esimerkiksi ruoan hintaan korottava vaikutus. Tämä lakiesitys entisestään tulee voimistamaan kaupan keskittymistä sekä siirtämään päivittäistavarakauppaa niin sanottuihin automarketteihin.

Päivittäistavarakaupan palvelujen tulisi ulottua niin lähiöihin kuin kyliin ja taajamiinkin. Kauppojen aukioloaikojen laajentaminen ja siitä johtuva kaupan keskittyminen ja sijoittuminen kaupunkien reuna-alueille vaarantaa monet perinteisen kaupan muodot ja saattaa siten vaikuttaa kielteisesti kaupunkikeskustojen kehittymiseen ja viihtyisyyteen.

Kauppojen keskittyminen kohtelee ihmisiä myös hyvin eriarvoisesti. Kaupan keskittyminen suosii yksityisauton omistavia henkilöitä syrjien vastaavasti ikääntyviä, opiskelijoita ja yksinhuoltajia. Myös kestävä kehitys ja ilmastopäästöjen vähentämistavoitteet kärsivät kaupan rakenteellisen automarketteihin keskittymisen myötä.

Yhdyskuntarakenne hajoaa ja ilmasto häviää

Esitys lisää yhdyskuntarakenteen hajoamista ja on vahvasti ristiriidassa ilmastopoliittisten tavoitteiden kanssa. Näin merkittävässä kysymyksessä olisi ollut ehdoton edellytys tehdä arvio lain vaikutuksista ympäristöön ja erityisesti tiukkoihin ilmastotavoitteisiin liikenteen, yhdyskuntarakenteen ja energiankulutuksen kanalta.

Ympäristöministeriön kaavoituksesta vastaa-va asuntonministeri esitti lakiin tarkennusta haja-asutusmääritelmälle, sillä "maankäytön ohjaa-

misen kannalta ongelma on määritelmän tulkinnanvaraisuus... Tulkinnanvaraisuus saattaa johtaa vähittäiskaupan myymälöiden hakeutumiseen kaupunkien ja taajamien lievealueille. Tämäntyyppinen kehitys hajauttaisi yhdyskuntarakennetta ja olisi ristiriidassa maankäytön ohjauksen tavoitteiden kanssa... Tämän lain soveltaminen on ongelmallista erityisesti kaupunkiseuduilla, sillä säännöksen tavoitteena on tukea kyläkauppoja." On valitettavaa, ettei asiaa korjattu lakiin.

Erikoistavarakauppa ja pienet yritykset kärsivät

Erikoiskauppa kattaa noin 80 prosenttia vähittäiskaupan yrityksistä. Työntekijöiden määrällä mitattuna erikoiskauppa työllistää 55 prosenttia koko vähittäiskaupan henkilöstöstä. Esityksessä ei ole otettu huomioon ongelmia, joita aukioloaikojen vapauttaminen erikoiskaupalle voi aiheuttaa. On olemassa vaara, että esitys antaa kuoliniskun jopa sadoille kivijalkamyymälöille ja pienille erikoiskauפוille.

Erikoiskauppa tarjoaa myös henkilökohtaista palvelua, joka on erityisesti ikääntymiskehityksen valossa tärkeää. Suomen tulisi eri politiikan aloilla huomioida ikääntymisen mukanaan tuomat hyvän elämän vaatimukset.

Kotimaiset liikkeet — myös alalla pitkään toimineet yritykset — kokevat kansainvälisessä omistuksessa olevien ketjujen paineen suurena. Erikoiskauppa joutuu oman kannattamattomuutensa riskillä venymään isojen ketjujen edunmukaisiin aukioloihin vastoin omaa kannattavuussuunnittelua. On ehdottoman tärkeää, että kaupakeskusten sopimuksissa pienempien liikkeiden aukioloaikoihin voitaisiin sisällyttää vapaa-päivä.

Vähittäiskaupan kustannukset uhkaavat nousta myymälöiden aukioloaikojen lisäämisen myötä. Vähittäistavaran kulutusta kauppojen aukiolojen laajentaminen tulee tuskin lisäämään. Kauppojen kasvavat kulut tullaankin siirtämään tuotteiden hintoihin ja kuluttajien maksettavaksi.

Yrittäjien sukupolvenvaihdos, joka on monelle yrittäjälle ajankohtainen, tulee entistä vaikeammaksi ja haluamattomammaksi toteuttaa.

Suomen Yrittäjät, Yrittäjänäisten Keskusliitto ja Erikoiskaupan Liitto vastustavat lakiesitystä voimakkaasti.

Työllisyys ja työturvallisuus

Esityksen työllisyystavoitteet ovat vaikeasti arvioitavissa. Esityksestä ei selviä, olisiko uudistuksella positiivisia työllisyysvaikutuksia. Kaupan liitto arvioi henkilötövuosien lisääntyvän. Työ- ja tasa-arvovaliokunta korostaakin lausunossaan, että aukiolon laajentumisen ansiosta lisääntyvät työtunnit tarjotaan ensisijaisesti nykyisin osa-aikatyötä tekeville työntekijöille. Päivittäistavarakaupan puolella osa-aikaisia työntekijöitä on kaksi kolmasosaa, erikoiskaupan puolella noin 10 prosenttia. Hypermarketeissa osa-aikaisia on peräti 90 prosenttia. Paineet tulevat kasvamaan myös erikoiskaupan puolella osa-aikaisen työvoiman käyttämiselle. Lisäksi nykyiset aukioloajat ovat ongelmallisia erikoisliikkeiden työvoiman saatavuuden ja kustannusten näkökulmasta.

Esitys tulee lisäämään myös yrittäjien työtaakkaa työssä jaksamisen kustannuksella, mikä on merkittävästi työturvallisuutta heikentävä seikka. Lisäksi yrittäjien paineet yksityöskentelyyn tulevat kasvamaan.

Ilta- ja yötyö on pienissä kaupoissa turvaton. Yksityöskentelyn turvajärjestelyihin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lakiesityksen yhteydessä ei ole työturvallisuutta tai yksityöskentelyä arvioitu mitenkään.

Perheiden hajoava yhteinen aika ja kunnallinen päivähoito

Aukioloaikojen laajentaminen poistaisi viimeisenkin perheen yhteisen vapaapäivän useilta pienyrityksiltä ja vähittäiskaupan työntekijöiltä. Vähittäiskaupan työntekijöiden kannalta laajat aukioloajat ovat ongelmallisia työn ja perheen yhteensovittamisessa ja perheen yhteisen ajan järjestämisessä. Niin yrittäjille kuin heidän perheilleen samoin kuin vähittäiskaupan piirissä työtään tekeville ihmisille ja heidän perheilleen

pitäisi taata yksi yhteinen vapaapäivä viikossa. Erityisesti yksinhuoltajaperheiden kohdalla työn ja perheen yhteensovittaminen on haasteellista. Lapsiperheistä 20 prosenttia on yksinhuoltajaperheitä, naisvaltaisen kaupan alan työntekijöistä 30 prosenttia.

Sunnuntai- ja viikolopputarpeen ympärivuotistaminen tulee lisäämään lasten päivähoitojärjestämistarvetta sunnuntaisin. Esimerkiksi Vantaalla tehty arvio osoittaa, että yhden normaalin viisi-ryhmäisen päiväkodin ympärivuorokautistaminen maksaisi noin 550 000 euroa. Ilta- ja ympärivuorokautisen päivähoitojärjestämisen tarve tulee lisääntymään, ja kuntien valmiudet vastata tilanteeseen ovat hyvin erilaiset.

Useat kunnat kamppailevat vaikeassa taloudellisessa tilanteessa. On todennäköistä, että

useat kunnat eivät kykene vastaamaan lisääntyvään päivähoitojärjestämistarpeeseen. Lisäksi kuntien tulee vastata turvallisuudesta, myös yöaikoina. Jos lapset joutuvat olemaan pitkiä aikoja hoidossa öisin ja viikonloppuisin, se näkyy varsinkin pienemmissä lapsissa.

Yhteiskunnan palveluja, niin päivähoitoa, julkista liikennettä kuin katuturvallisuuttakin, tulisi tämänkin lakimuutoksen aiheuttamien haittojen takia lisätä. Viikonloppu ja yötyöt lisääntyvät tämän esityksen myötä. Kuntien mahdollisuudet hoitaa nämä tehtävät tulisi turvata.

Ehdotus

Edellä oleviin syihin perustuen ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 5 päivänä marraskuuta 2009

Miia Kumpula-Natri /sd
Matti Kangas /vas
Toimi Kankaanniemi /kd

Jouko Laxell /kok
Markku Uusipaavalniemi /kesk